

LITAS, -ĀTIS, 'baratura', 'baixesa' [Llull], amb el valor enterament abstracte: «per aytal costuma cavayler cogita en la mort e en la *viltat* d'aquest món», *Orde de Cavalleria*, 31; i sovint ja en plural i concretant més: «¿Per qual ocasió és hom erguyllós, com sia corruptible mortal, e com en son ventre port tantes de *viltats*?» (*Merav.*, NCL. III, 174). Rarament *vilesa*: «hom pecador ama més granea de *vilesa que ---*», Llull, *Merav.* v, 162; també en el *Li. de Contempl.* (AlcM), i des de Busa-N. («v., poc preu: *vilitas*») i DTo. 1647.

En una forma i altra, molt freqüent en els escriptors medievals, amb matisos veïns, tals com 'covardia, por del risc': «sabem que --- lo fill del emperador, ab 6000 hòmens a cavall --- per venir envers Gallipol --- e que lo fill del emperador jaia en --- Apro, qui era bon castell e --- vila; e nós fom fort alegres con sabem que castell e vila hi havia, que fêm compte que la *viltat* d'aquella gent era tanta, que tantost guardarien com porien atènyer al castell e a la vila d'Apro», Muntaner (fets de 1305, § 221, Casac. VI, 57.27); 'baixesa en moral i maneres': «---No cur respondre perquè de *viltat* ab tu no vull contendre», JoMartorell (Ag. II, 212).

Del singular al plural es passava fàcilment en tractar-se de fets i paraules vils: «muyler enamoradiça / --- / guardar-la --- / qu'haja ociositat, / ne viva a tota sa guisa / ne viur' ab vida carnal: / axí com jaure gran dia / o com parlar de *viltat*; / ne massa cercar bons vins / ne menjar de bons bocins / ---», Eiximenis en el seu poema juvenil, que després prosificà en un cap. del *Libre de les Dones*: evitant la rima, d'una banda amb el canvi d'*haja ociositat* en «sia ociosa», i per l'altra «parlar de *viltats*» (§ 53, *EntreDL* I, 174, v. 30).

Viltança només en el suspecte *L. de Saviesa* atribuït a Jaume I (DAG.) és castellanisme [*Cid*, *Cròn. Gral.* etc.]¹ que en confirma el caràcter espuri. A la fi de l'E. Mj. els substitueix *vilesa*, però avui és l'únic viu i ben cert inobjectable (també en cast. el mot antic fou *viltad/viltança*). De *viltat* s'extragué ocasionalment un adv. *viltosament* (com *vanitosament, sanitosament*, al costat de *vanitat, sanitat*): «Si nosaltres giram la cara, los Sarts fogiran; e nosaltres, ab los cavalls armats, no ns en poriem anar: e axí: molt val més morir a onor de son senyor natural, que *viltosament* ni desonrada» a. 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 456) (d'on la grafia *viltament*, que deu ser mal llegida, en un ms. privat del S. XIV, DAG.).

El verb fou antigament *avilar*: «Lo bisbe --- perdia castedat e Déu, e *avilava* lo cors de J. Cr., com lo sacrificava», «enaxí se cové --- que siam turmentats e *avilats* pus fortment que neguna creatura»; «és major falliment *avilar* cavalleria que emblar diners»; Llull (*Li. de Meravelles*, Ag. II, 55; I, 72); *Libre del Orde de Cavalleria*, 220); «pascient fo com fo deseparat e com nostra Dona vehia *avilar*, enpenyer e plorar en la passió» en *La Passió de Jesucrist*, text llullà apòcrif, però transcrit del ms. D, que és del S. XIV (*Blanq.*, NCL. IV, 163.8f.); «lo loc sant él en surzà / e 'n moltes guises *l'avilà*», *Libre de Daniel* (ed. MiretS, v. 8145).

Així també en l'aragonès dels moriscos: «*abilában-lo* loš ermanoš, / diziéndole: aštrošo, bálate, loš tuš fadoš, / ni enkara loš suenyoš ke bieš en loš altoš!», Poema de Yúçuf (A19a, = *abilar*, B248d; Mz. Pi., RABM 1902).

Després substituït per la forma moderna *envilir*: «L'amor que tost és donada, / sens treball, és menyspreada, / fa *envilir*, / mas [aque]lla qui és allongada / per molt temps, és pur[i]ficada: / tot rovell n'ix e no y pot romanir», Andreu el Capellà (*De Amore*, p. 87); *envilir-se*, DTo. 1647, Lab. etc. «--- / I tornaré a dansar a la faisó / de les meves *envilides* criatures, / car és l'abaixament devoció / al rei de les altures», Alcover (*Micol*, v. 66). *Enviliment* [Lab.]; *aviliment*; *avilament*. *Evileir*. *Envilidor*.

CPT.: *Vilténir* [S. XVIII]: «--- / dels rics malvatx que donen als menutz / ço qu'han justat ab croys faitz *viltengutz*», Cerveri 80/37.11; «Ab raó vullens senyorejar la tua carn, e la tua honor ne dignitat, per res del món, no la vullens tan *vilténir* ne menysprear que la carn li vullens preposar», BOliver (*Excit.*, 94). «Con entrava en casa de un cavaller qui jamés no li donava almoyna, ans lo desonrava e *vilténia*», *Eiximilis* (rec. Ag. I, 314, i novament II, 124; altres cites DAG.); *viltengut* part. «spretus, dedignatus, vilipensus, abjectus», JnEsteve; i altres DAG.; reprès per MilàF: «Molt temps feya que hòmens doctes y pacients s'afanyaven per arreplegar, en los polsosos magatzems de l'història pàtria, joyells oblidats o *viltenguts*» (*O. C. Cat.*, 1883, p. 265).

No sense parentela en les llengües veïnes: occità antic *viltener* «mépriser, injurier», italià antic *viltenera* en el *Tesoretto* de Brunetto Latini, v. 88 (cf. Rohlfs, *It. Gramm.* II, 446); cf. «no ho tengau en *vils*», *Lumen Domus*, 1617 (DAG., s. v. *vil*). Ni calia més model que aquest, ni pogué ser un *vilipendere*, que és cosa de baix llatí. *Viltinença*. *Vilménar*: «aconseguesca justícia dels qui l'an *vilménada* e trepejada» ross. a. 1461 (RLR LI, 279).

CULTISMES: *Vilificar* (AntCanals). *Vilipendi*, del b. ll. *vilipendium* 'menyspreu' (Du C.), format amb *pendère* 'pagar' [1472, *LiEleg.*, cita de 1469, DAG.]; Lacav.; i vegeu la cita d'Alcover, supra; *vilipendiar* [Lacav.]; *vilipendiós*; *vilipès*.

¹ D'acord amb el verb cast. ant. *aviltar* «injuriar, agraviar», *Sem Tob*, 258; Nebrixa, *Hisp.-Lat.*; i ja *Cid* i *Calila*.

VILA, del ll. vg. *vĭla*, clàssic *vĭlla* 'mas, masia', 'residència on rebien els ambaixadors quan no els permetien l'entrada a Roma' □ 1.ª doc.: Ss. XI-XIII.

«Les carreres de les ciutats e les *viles* ---», Llull (*Blanq.*, NCL. II, 187.2). I en docs. d'aquells segles: «--- de ipsa *vila* de Ceviz» = *Civis* a l'alt Urgellet, a. 1092 (MiretS, *Docs. H.-Vallée du Sègre*, RHisp. XIX, 15). «Veedors e oïdors P. de Z. --- R. Picó e d'altres moltz, que la *vila* dez Pui Falchoner fo robada e trencada ---», Conca de Tremp, a. 1242 (PPujol, *Doc. Vg. Urg.*, 8.47). Una i altra localitat han estat sempre petites, aquesta última de molt poques cases. Però